

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

Женевської конвенції. У свою чергу, відповідні дії країни-агресора засудила Генеральна асамблея ООН, адже Росія порушує основні принципи права війни, а також головне правило міжнародного гуманітарного права, яке полягає у тому, що військових на війні можна атакувати та вбивати, а цивільних не просто не можна вбивати, а потрібно захищати наскільки це є можливим.

Отже, можна зробити висновок, що права людини під час збройних конфліктів, які чітко визначені міжнародно-правовими актами, не повинні обмежуватися чи порушувати у спосіб, який не відповідає встановленим нормам. Зауважимо на тому, що безпосередньо у міжнародному праві вже вироблені і досі діють норми, основне призначення яких певним чином полягає в обмеженні виробу методів та засобів введення бойових дій та заборону найбільш жорстоких та нелюдських з них в тому випадку, якщо не вдається запобігти збройному конфлікту між державами або всередині країни та вичерпані всі можливі засоби його запобігання. В умовах сучасності наша країна переживає тяжкі часи, які наступили у зв'язку із вторгненням на територію України країни-агресора, яка не дотримується жодного із принципів та правил права війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. Київ, 2018. 208 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Алямкін Р. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини під час внутрішніх збройних конфліктів. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, 2014. 47-51 с.
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.12.1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Денисенко С. І.

к.ю.н., доцент, старший викладач, кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства ННІ права Сумського державного університету

Сучасне міжнародне право забороняє використання збройної агресії проти будь-якої суверенної держави. Так, статтею 2 п.4 Статуту ООН визначено, що: «...всі члени

Організації Об'єднаних Націй утримуються в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Об'єднаних Націй...» [1].

В міжнародному праві визначення самого поняття «агресія» міститься в Резолюції 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 року. Відповідно до зазначеної вище Резолюції, *агресією* є застосування військової сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави або в будь-який інший спосіб, несумісний із Статутом ООН [2].

Треба також зазначити, що в Резолюції 3314 Генеральної Асамблеї ООН 1974 р. міститься перелік дій, які в будь-якому випадку вважаються актом агресії [2]:

- вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави, або будь-яка військова окупація чи анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини;

- бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

- блокада портів чи берегів держави збройними силами іншої держави;

- напад збройними силами держави на суходільні, морські чи повітряні сили або морські чи повітряні флоти іншої держави;

- застосування збройних сил однієї держави, що знаходяться на території іншої держави згідно угоди з державою, яка їх приймає, в порушення умов, передбачених цією угодою, або будь-яке продовження їх перебування на такій території після припинення дії угоди.

- дії держави, яка дозволяє, щоби її територія, надана нею в розпорядження іншої держави, використовувалася цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави.

- заслання державою чи від імені держави озброєних банд, угруповань і регулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, або її істотна участь в них.

Треба зазначити, що лише після здійснення акту агресії держава, яка її зазнала, має право на самооборону. *Наявність факту агресії на міжнародному рівні та в міжнародних інстанціях має доводити сторона, яка її зазнала.*

Статут Міжнародного кримінального суду визначив збройну агресію міжнародним злочином за скоєння якого винна особа несе міжнародну кримінальну відповідальність. (ст.5 Римського статуту міжнародного кримінального суду) [3].

Однак незважаючи на вище зазначене, збройна агресія продовжує існувати у сучасному світі. На початку XXI ст. збройні конфлікти являють собою велику небезпеку для справи миру. Потрібно мати на увазі й те, що в багатьох регіонах планети, де військові дії припинилися, створилася обстановка швидше перемир'я, ніж міцного миру. Просто з гострої стадії вони перейшли в стадію напружених або потенційних. Іноді буває навпаки «тліючі» конфлікти поступово переростають у повномасштабні війни.

Спробуємо розібратись у міжнародно-правовій регламентації збройного конфлікту. На сьогоднішній день міжнародне гуманітарне право розрізняє два різновиди збройних конфліктів: міжнародні збройні конфлікти і збройні конфлікти неміжнародного характеру.

Відповідно до положень Женевської конвенції 1949р., *міжнародними збройними конфліктами* визнаються такі конфлікти, у яких один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта. Таким чином, сторонами в міжнародному збройному конфлікті можуть бути [4 с.19]:

- держави;
- нації і народи, що борються за свою незалежність

Збройні конфлікти неміжнародного характеру – це всі конфлікти, що не підпадають під дію ст.1 Додаткового протоколу I, які відбуваються на території будь-якої держави «між її збройними силами або іншими організованими озброєними групами, що, перебувають під відповідальним командуванням, здійснюють такий контроль над частиною її території, що дозволяє їм здійснювати безперервні й узгоджені воєнні дії і застосовувати положення Протоколу II» [4 с.20].

Збройні конфлікти неміжнародного характеру мають ознаки [4 с.20]:

- застосування зброї і участь у конфлікті збройних сил, включаючи поліцейські підрозділи;
- колективний характер виступів;
- певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії;
- тривалість і безперервність конфлікту;
- здійснення повстанцями контролю над частиною території держави.

Тобто можна зробити висновок, що коли створювались Гаазькі, Женевські конвенції та інші документи у сфері міжнародного гуманітарного права, міжнародні конфлікти було достатньо просто пояснити та передбачити.

Однак в сучасному світі військовий конфлікт може мати одночасно ознаки як внутрішнього так і міжнародного збройного конфлікту. Наприклад, конфлікт який з 2014 року відбувався на сході України, за зовнішніми ознаками з початку можна було віднести до внутрішнього конфлікту. За ознаками, що формально дозволяли віднести його до внутрішнього було те, що він відбувався в межах території України, а його учасниками були урядові війська з одного боку та незаконні збройні формування з іншого. Тобто з початку конфлікту не було прямого збройного протистояння між військами двох різних держав [5]. Разом з тим постійна військова підтримка Російською Федерацією незаконних збройних формувань та засилання на територію України озброєних найманців вказувало на те, що даний збройний конфлікт вже мав міжнародний характер. Треба також звернути увагу на те, що з лютого 2022 року цей конфлікт переріс у відкрите повномасштабне збройне протистояння двох держав .

Свідченням того, що Російська Федерація спочатку здійснювала нетрадиційні засоби ведення війни проти України, а саме: засилання на територію України збройних найманців та диверсантів для дестабілізації суспільства [6], проведення на території України терористичних актів проти безлічі цілей та з метою залякування цивільного населення [7], розповсюдження в російських ЗМІ неправдивої інформації щодо України [8], здійснення політичного та економічного тиску на Україну [9] .

Нетрадиційні засоби ведення війни у сучасних умовах отримали нову назву – «гібридна війна» або «гібридний метод ведення війни». Треба зазначити, що само поняття «гібридна війна» не є офіційним. Визначення «гібридна війна» відсутнє в міжнародно-правових документах [10].

На сьогодні відсутня будь яка регламентація цього поняття і в міжнародному гуманітарному праві, яке направлено, в першу чергу, для захисту некомбатантів (мирне населення, журналісти, медичний персонал, духовенство та ін.), а також гуманного відношення до військовополонених. Однак у даному випадку норми міжнародного гуманітарного права взагалі не можуть діяти, так як у сучасних гібридних війнах спочатку приймають участь не регулярні збройні сили іноземної держави, а незаконні збройні формування які нікому не підконтрольні, нелегально фінансуються і озброюються державою агресором та використовують терористичні методи ведення війни, без дотримання будь яких норм міжнародного гуманітарного права. Для того, аби покарати винних згідно із нормами міжнародного кримінального права, потрібно перш за все розібратись із типом конфлікту. А як класифікувати гібридну війну нормами, на неї не розрахованими?

Отже, приходимо до висновку, що нормативно-правові акти міжнародного гуманітарного права є застарілими, що унеможливають регулювання сучасних збройних конфліктів. З метою протидії гібридним війнам у світі необхідно:

- у межах Генеральної Асамблеї ООН дати правове тлумачення поняттю «гібридна війна»;
- доповнити ст.5 Римського статуту міжнародного кримінального суду поправкою згідно з якою визначити гібридну війну актом агресії на яку розповсюджується юрисдикція Міжнародного кримінального суду;
- активізувати взаємодію держав у межах ООН та НАТО у питанні протистояння «гібридним війнам» та виробленню єдиної стратегії боротьби з цими загрозами.
- кожна держава (на член НАТО) повинна направити свої зусилля на членство в НАТО як найпотужнішої системи колективної безпеки у світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Устав Организации Объединённых Наций. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
2. Черниш В. Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію/ URL: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/scho_vidbuvaetsya_na_skhodi_ukraini_sche_raz_pro_terminologiyu/.
3. Римский статут международного уголовного суда. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
4. Міжнародне гуманітарне право: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2010. 280с.
5. Черниш В. Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/scho_vidbuvaetsya_na_skhodi_ukraini_sche_raz_pro_terminologiyu/.
6. СБУ: РФ готує на своїй території найманців для дестабілізації ситуації в Україні. URL: <http://www.hromadske.tv/society/sbu-rf-gotuye-na-svoyii-teritoriyi-naimantsiv-dlya/>.
7. ФСБ и ГРУ России на Донбассе готовят теракты на территории Украины. URL: <http://nbnews.com.ua/ua/news/165301/>.
8. Катерина Левченко: Щодо правової оцінки дій провладних ЗМІ в інформаційному просторі України. URL: <http://www.3republic.org.ua/ua/ideas/12982>
9. Россия оказывает политическое и экономическое давление на Украину. URL: <http://ukrlife.net/rossiya-okazyivaet-politicheskoe-i-ekonomicheskoe-davlenie-na-ukrainu/>
10. Магда Є.В. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 5. 5 с.